

УДК 378.147

Шерман М. І.¹, Безбах О. М.²¹Херсонський державний університет, Херсон, Україна²Херсонська державна морська академія, Херсон, Україна

АНАЛІЗ БАЗОВИХ ДЕФІНІЦІЙ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ СУДНОВОДІЇВ

DOI: 10.14308/ite000572

На підставі аналізу відомостей, наведених у фахово-орієнтованих джерелах з позицій культурологічного та діяльнісного підходів, уточнено базові означення дослідження – "інформаційна діяльність", "інформаційна поведінка", "інформаційна потреба", "інформаційний світогляд". З'ясовано, що інформаційні потреби особистості фактично є потребами в інформаційній діяльності особи з метою усунення розбіжності між наявним та нормальним станом інформаційної сфери суб'єкта в умовах інформаційного суспільства. Встановлено, що інформаційні потреби мають виражений соціально-інформаційний характер, поділяються на сенсорні, соціальні та професійні, структура інформаційних потреб утворена комунікаційною, пізнавальною, мнемічною, естетичною, регулятивною, професійною складовими, що є рушійними силами інформаційної діяльності особи. Теоретично обґрунтовано та введено до наукового обігу дефініцію "інформаційна діяльність майбутніх судноводіїв", під якою ми розуміємо сукупність дій, спрямованих на задоволення їхніх інформаційних потреб у соціальній, пізнавальній та практично-перетворювальній сферах професійної та особистісної діяльності, метою якої є забезпечення сталого професійного розвитку та особистісної адаптації майбутніх судноводіїв в умовах глобального інформаційного суспільства. Визначено, що її структуру утворюють інформаційно-правова, інформаційно-аналітична, інформаційно-комунікативна, інформаційно-управлінська, інформаційно-документальна, інформаційно-операторська складові. Проаналізовано зміст термінів "інформаційна грамотність", "інформаційна освіченість", "інформаційна компетентність", "інформаційна культура" та вибудовано їх ієрархію як послідовність етапів формування інформаційної культури майбутніх судноводіїв.

Ключові слова: інформаційна культура, майбутні судноводії, інформаційна діяльність, інформаційна поведінка, інформаційна потреба.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Професійна підготовка майбутніх судноводіїв є невід'ємною складовою інженерної освіти, якій притаманна певна специфіка, висвітлена у низці публікацій [5; 46; 52; 82; 83; 84; 85], монографічних праць [61, с. 49] та навчальних посібників [23; 24].

Отже, маючи на меті визначення та теоретичне обґрунтування структури та складових інформаційної культури майбутніх судноводіїв, вважаємо доцільним модифікувати наведену у працях [5; 52] дефініцію інформаційної культури відповідно до специфічних умов професійної підготовки та майбутньої професійної діяльності судноводіїв, і надалі вважатимемо [5; 46; 52; 82; 83], що інформаційна культура майбутніх судноводіїв (ІКМС) є інтегративним особистісним утворенням, чинником і показником якості професійної підготовки майбутніх судноводіїв, її невід'ємним елементом, що утворює цілісну систему на основі стійкої мотивації, особистісних переконань, набутих знань, напрацьованих умінь і навичок, сформульованих уявлень щодо інформаційних

потреб, орієнтованим на здійснення професійної інформаційної діяльності і особистісної адаптації майбутніх судноводіїв в умовах глобального інформаційного суспільства.

Аналіз останніх досліджень. Орієнтуючись на концептуальні засади культурологічного підходу, зауважимо, що складовими інформаційної культури є інформаційна поведінка особистості, інформаційний світогляд та інформаційна діяльність. Сучасні дослідження орієнтують нас на те, що найбільш загальними дефініціями цих складових є наступні [11; 20; 70; 71; 74]:

- Інформаційна поведінка особистості є цілісною системою взаємопов'язаних реакцій особистості на контакт з інформаційним середовищем. Адекватність цієї поведінки визначається розумінням особистості щодо місця інформації у структурі життєвих цінностей, усвідомленню самоцінності інформованості як результату дій людини по створенню, засвоєнню, використанню інформації.
- Інформаційний світогляд – це світогляд громадянина інформаційного суспільства, що самостійно формується особистістю на основі аналізу інформаційних джерел, надає людині орієнтири щодо визначення власної позиції при зміні ситуації, дозволяє творчо і впевнено підходити до вирішення різноманітних професійних та особистісних проблем.
- Інформаційна діяльність характеризується цілеспрямованістю, припускає послідовне й паралельне здійснення інформаційних процесів і операцій для досягнення необхідного результату з використанням різноманітних джерел інформації, засобів та методики її опрацювання, використання та прийняття на її основі виважених та адекватних рішень, орієнтованих на досягнення мети інформаційної діяльності особи.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У процесі розгляду відомостей, наведених у фахових джерелах, нами не виявлено цілісного бачення проблеми визначення рушійних сил ефективного формування професійної інформаційної культури майбутніх судноводіїв, зокрема, детального аналізу потребнісно-мотиваційної сфери особистості в умовах інформаційного суспільства. Як наслідок, не виявлено дефініції "інформаційна діяльність майбутніх судноводіїв", не виділені її види та не визначена структура. Крім того, відсутня конкретизація структури та змістового наповнення складових інформаційної культури майбутніх судноводіїв відповідно до предметного поля та специфічних особливостей їхньої професійної діяльності.

Мета і завдання статті. У цьому зв'язку, метою нашого дослідження обрано теоретичне обґрунтування та уточнення базових дефініцій дослідження і виявлення співвідношення між ними та професійною інформаційною діяльністю майбутніх судноводіїв як прояву рівнів сформованості їхньої інформаційної культури. Окреслена мета може бути досягнута завдяки вирішенню наступних завдань:

- уточнення понять "інформаційна поведінка особистості", "інформаційний світогляд", "інформаційна потреба", "інформаційний інтерес" та "інформаційний запит";
- визначення структури інформаційних потреб особистості та характеристика їхніх складових;
- конкретизація структурних складових інформаційної культури майбутніх судноводіїв та визначення їхнього змістового наповнення;
- з'ясування ступеню впливу наведених вище понять на складові інформаційної культури майбутніх судноводіїв;
- теоретичного обґрунтування дефініції "інформаційна діяльність майбутніх судноводіїв" з урахуванням умов та особливостей професійної підготовки майбутніх судноводіїв у морському ВНЗ, визначення її структури та змістового наповнення її складових;
- аналізу змісту та побудови ієрархії термінів "інформаційна грамотність", "інформаційна освіченість", "інформаційна компетентність", "інформаційна

культура" як послідовність етапів формування інформаційної культури майбутніх судноводіїв.

Виклад основного матеріалу дослідження. Шляхом критичного аналізу наведених вище означень інформаційної культури майбутніх судноводіїв, інформаційної поведінки, інформаційного світогляду та інформаційної діяльності, є можливим сформулювати висновок про те, що ефективність формування ІКМС в значній мірі визначається інформаційними потребами особи, професійна підготовка якої здійснюється в умовах вищого навчального закладу.

Отже, слід проаналізувати означення, характеристики, шляхи формування та імовірний вплив інформаційних потреб майбутніх судноводіїв у зв'язку з проблемою формування ІКМС.

У працях А.В. Соколова [66] наведена генеза становлення дефініції "інформаційна потреба особистості". Автор, досліджуючи наявні означення терміну "потреба" в тлумачних словниках, наукових публікаціях та ґрунтуючись на власних наукових здобутках, пропонує розуміти під потребою функціональну властивість живих систем активно реагувати на неузгодженість (дисбаланс) між наявними та нормальними зовнішніми та внутрішніми умовами їхньої життєдіяльності [66].

Інакше кажучи, потреби – це особливі здатності, що активують інші здатності живих систем у випадку неузгодженостей, що порушують стабільність життєвих процесів. Порівнюючи власне означення з подібними, наведеними у низці наукових праць та довідкових видань, А.В. Соколов доводить, що запропоноване ним означення має системний та загальнонауковий характер, при цьому галузеві формулювання тих чи інших потреб пропонує вважати частковими випадками [66], що не суперечить баченню порушеної проблеми, відображеного у працях С.Д. Коготкова [34; 35], Д.І. Блюменау [10], М.С. Міріманова [43] та інших [16; 26; 45; 48; 78].

Сучасний український дослідник Н.І. Парафійник [47, с. 10], аналізуючи процеси формування та реалізації інформаційних потреб, зазначає, що індивідуальні інформаційні потреби окремого індивіда полягають в інформації, що є необхідною для здійснення певної діяльності.

Логіка наукового пошуку орієнтує нас на з'ясування ролі потреб, зокрема, інформаційних, в особистісно-мотиваційній сфері особи, що опановує професійну підготовку в умовах вищого навчального закладу. Зокрема, слід зосередити увагу на розкритті функціонування потреб особи як системи.

Філософські аспекти теорії функціональних систем були ґрунтовно досліджені російським вченим П.К. Анохіним [1, с. 69]. Науковець зазначив, що неузгодженість між наявними та нормальними умовами життєдіяльності генерують джерело збудження у свідомості індивіда. У свою чергу, джерело збудження мобілізує властиві особи мотивуючі фактори, а саме інтереси, ціннісні орієнтації, настанови.

Погоджуючись з наведеними твердженнями, А.В. Соколов [66] акцентує увагу на тому, що ціннісні орієнтації детермінують предмет потреби, настанови визначають спосіб, тобто, зовнішню форму певної дії, інтереси окреслюють інтенсивність спонукання. Результатом взаємодії мотивуючих факторів є створення мотиву, що є рушійною силою дії. У фахових джерелах зазначається, що мотиву у вольовій сфері відповідає намір, а у сфері мислення – мета як прототип бажаної вигоди [1; 66; 67;]

Формулюючи дефініцію "інформаційна потреба", переважна більшість дослідників вбачає зв'язок між нею та діяльністю. У працях Н.І. Парафійника [47, с. 6] та інших [1; 26; 66; 70] зазначено, що між діяльністю та механізмом виникнення потреб існує прямий та зворотній зв'язок: "діяльність є вихідним пунктом виникнення потреб людини взагалі, у тому числі й інформаційних, а вони, в свою чергу, стимулюють діяльність" [47, с. 6].

Класифікуючи інформаційні потреби особи, А.В. Соколов [66] виокремлює їх наступним чином:

- сенсорні, тобто орієнтовані на сприйняття чуттєвої інформації;

- соціальні, тобто потреби особи, колективу, професійної спільноти або суспільства в цілому в соціальній інформації;
- професійні, тобто, потреби в науково-технічній інформації відповідно до сфери професійної діяльності.

Таким чином, найбільш відповідним стосовно тематики нашого дослідження є означення інформаційних потреб, наведене А.В. Соколовим [66]: інформаційна потреба є потребою в інформаційній діяльності, що ліквідує неузгодженість між наявним та нормальним станом інформаційної сфери суб'єкта. Досліджуючи склад інформаційних потреб особи, низка дослідників дійшла висновку про їхню соціально-інформаційну структуру. Так, у працях А.В. Соколова [64, с. 262], Н.І. Парафійника [47, с. 19], Д. Ніколаса [45, с. 25], З.В. Партико [48, с. 11] доводиться думка про те, що структуру інформаційних потреб людини утворюють декілька складових. Наведемо їх перелік (рис. 1.) та стисло характеристику:

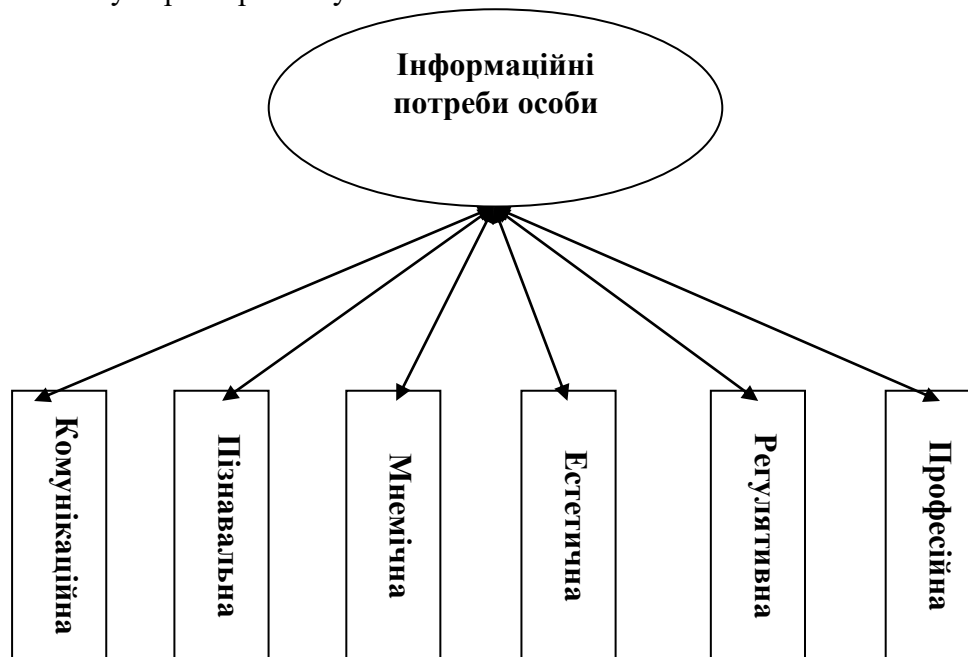

Рис. 1. Структура інформаційних потреб особи.

1. Комунікаційна потреба полягає в потребі духовного спілкування людей між собою у процесі соціалізації, спільної праці, особистісно-інтимній сфері тощо, проте спілкування не має бути надмірним та безперервним. Відповідно, для кожної певної життєвої ситуації засоби, методи, технології, стилі, тривалість комунікації визначається окремо.
2. Пізнавальна потреба покликана необхідністю накопичення знань, вмінь, досвіду, уявлень та необхідністю критичного перегляду, структуруванні та оновленні наявних знань, їх переосмислення відповідно до нових умов життєдіяльності у суспільстві.
3. Мнемічна потреба. Процеси пізнання нероздільні з пам'яттю, як індивідуальною, так і соціальною. У протилежному разі накопичення знань просто неможливе. Разом з тим, зворотнім боком запам'ятовування є здатність людини забувати частину знань.
4. Естетична потреба полягає в прагненні особи до впорядкування, організованості, гармонізації всіх видів діяльності, їх завершеності.
5. Регулятивна потреба є дуалістичною за своєю природою. З одного боку, це прагнення доцільної врегульованої інформаційної діяльності, захисті від інформаційно-психологічних небезпек, з іншого – необхідність інформаційної

свободи, максимально широкої комунікації та самовираження особи у кіберпросторі.

6. Професійна потреба полягає у прагненні фахівця у подоланні неузгодженості між наявним та нормальним рівнем знань з метою здійснення тривалої успішної професійної діяльності шляхом звернення до доступної йому інформації.

Отже, визначені складові інформаційних потреб є спонукальними чинниками інформаційної діяльності. Тобто, маючи на меті теоретичне обґрунтування складу інформаційної культури майбутніх судноводіїв та змісту її компонентів, необхідно враховувати та дослідити їхній вплив на успішність професійної інформаційної діяльності випускника морського ВНЗ.

Окресливши структуру інформаційних потреб особи, у процесі подальших досліджень слід уточнити тлумачення науковою спільнотою споріднених до терміну "інформаційна потреба" термінів "інформаційний інтерес" та "інформаційний запит".

У наукових фахових джерелах, присвячених інформаційній діяльності, інформаційному праву, інформаційно-документальному забезпеченню державного управління та професійної діяльності сформувалася думка щодо того, що терміни "інформаційний інтерес" та "інформаційний запит" є похідними від терміну "інформаційні потреби". На думку низки авторів [22; 45; 58; 65] інформаційний інтерес, як і інформаційний запит, є активною формою реалізації інформаційних потреб. Інформаційний інтерес особи, колективу або суспільства формується у процесі споживання інформації. Саме тому ним визначається внутрішня структура інформаційних потреб. Інформаційному інтересу притаманні специфічно-вибіркове ставлення до інформації, її джерел, методів, засобів, технологій здійснення інформаційної діяльності, що є результатом цілеспрямованого навчання у процесі професійної підготовки особи.

Інформаційний запит фактично є замовленням одиниці інформації, що розглядається як необхідна для вирішення проблемної ситуації у сфері особистісної або професійної інформаційної діяльності. Формулювання запиту змушує користувача безпосередньо або опосередковано у процесі пошуку використовувати фахівців відповідного профілю, документи, інформаційно-пошукові системи, бібліотеки, тобто, аналізувати доступні джерела інформації та технології її одержання. Ефективність цієї діяльності залежить від рівня сформованості інформаційної культури особистості.

Перш ніж остаточно визначитися із складовими інформаційної культури майбутніх судноводіїв, вважаємо за доцільне проаналізувати їх інформаційну діяльність. Загальне означення інформаційної діяльності, як і інших базових понять, що використовуються в інформаційній сфері, наведені у Законі України "Про інформацію" [29].

Отже, ми розуміємо під інформаційною діяльністю сукупність дій, спрямованих на задоволення інформаційних потреб громадян, юридичних осіб і держави.

Стаття 9 даного закону визначає, що видами інформаційної діяльності є створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорона та захист інформації. Стисло схарактеризуємо основні види інформаційної діяльності, що є істотним до подальшого розгляду проблеми дослідження.

Одержання інформації – це набуття, придбання, накопичення відповідно до чинного законодавства України документованої або публічно оголошеної інформації громадянами, юридичними особами або державою.

Використання інформації – це задоволення інформаційних потреб громадян, юридичних осіб і держави.

Поширення інформації – це розповсюдження, обнародування, реалізація у встановленому законом порядку документованої або публічно оголошеної інформації.

Зберігання інформації – це забезпечення належного стану інформації та її матеріальних носіїв.

Уточнимо нормативно визначені дефініції з урахуванням вимог професійної діяльності судноводіїв у процесі здійснення ним безпосередніх функціональних обов'язків.

Сфера професійної діяльності та її основні складові були детально проаналізовані та наведені у відповідних наукових працях [5; 23; 24; 61; 82].

Грунтуючись на наведених у фахових виданнях результатах аналізу сфери професійної діяльності судноводіїв та зіставляючи їх зі структурою інформаційних потреб, визначимо специфіку інформаційної діяльності судноводія.

На сучасному етапі становлення інформаційного суспільства наукова спільнота у своїй переважній більшості поділяє думку про те, що у структурі інформаційної діяльності особи присутні пізнавальна, практично-перетворююча та суспільна складові [32, с. 64].

Конкретизуємо види інформації, якими оперує особа відповідно до складових її інформаційної діяльності у суспільстві (рис. 2) [32; 33]:

Рис. 2. Складові інформаційної діяльності особи та їх змістове наповнення.

Отже, трансформуючи наведене у Законі України "Про інформацію" загальне означення інформаційної діяльності, з одного боку, відповідно до засад діяльнісного підходу з урахуванням наведених у фахових джерелах означень інформаційних потреб, інформаційного інтересу, інформаційного запиту, видів інформаційної діяльності, з іншого – до кваліфікаційних вимог до професійної підготовки судноводіїв у вищих морських ВНЗ, ми можемо сформулювати означення інформаційної діяльності майбутніх судноводіїв.

Інформаційна діяльність майбутніх судноводіїв – це сукупність дій, спрямованих на задоволення їхніх інформаційних потреб у соціальній, пізнавальній та практично-перетворювальній сферах професійної та особистісної діяльності, метою якої є забезпечення сталого професійного розвитку та особистісної адаптації судноводіїв в умовах глобального інформаційного суспільства.

Аналогічно до відповідних положень Закону України "Про інформацію", на основі сформульованого нами означення інформаційної діяльності судноводіїв уточнимо основні види їхньої інформаційної діяльності, тобто одержання, використання, поширення та зберігання інформації.

Одержання інформації майбутнім судноводієм – це збирання, накопичення і систематизація різнотипних документованих або матеріальних відомостей, локалізованих на різних типах традиційних або електронних носіїв, одержаних шляхом міжособистісного спілкування, з загальнодоступних або професійно-орієнтованих джерел у наслідок проведення нормативно-врегульованих (вимогами міжнародних та загальнодержавних нормативно-правових актів і статутів) дій стосовно забезпечення управління судном, екіпажем, забезпечення безпеки судноплавства, екологічної безпеки, збереження вантажів,

забезпечення належного морально-психологічного клімату у колективі судна відповідно до діючих функціональних обов'язків.

Використання інформації майбутнім судноводієм полягає у визначенні напрямів забезпечення руху та безпеки судна, перевірки та оцінюванні повідомлень щодо можливих ускладнень та загроз судноплавству на маршруті слідування або в портах, визначення додаткових джерел нормативно-правової, управлінської, навігаційної, політичної інформації на підставі чинних вітчизняних та міжнародних нормативно-правових актів, що регулюють судноплавство.

Поширення інформації майбутнім судноводієм – це передача у передбаченому законом та функціональними обов'язками порядку задокументованої інформації та її матеріальних носіїв наглядовим та контролюючим органам, правоохоронним та митним службам, власникам судна, у разі необхідності на законних підставах іншим державним органам, громадським організаціям, засобам масової інформації або окремим фізичним особам та членам екіпажу.

Зберігання інформації майбутнім судноводієм – це забезпечення комплексу організаційних та технічних заходів щодо недопущення доступу до управлінської, навігаційної та комерційної інформації сторонніх осіб, її втрати, псування внаслідок вірусних атак, інших причин технічного характеру або цілеспрямованих злочинних посягань, своєчасного і у передбаченому чинним законодавством порядку передавання на реєстрацію та тривале зберігання до відповідних служб матеріальних, документальних та електронних носіїв інформації.

Таким чином, нами сформульовано означення інформаційної діяльності судноводія та уточнені основні її види відповідно до завдань професійної діяльності судноводія.

Виходячи з логіки наукового дослідження і його завдань, слід визначити структуру інформаційної діяльності судноводіїв відповідно до кваліфікаційних вимог до випускника, моделі спеціаліста, його функціональних обов'язків та специфіки предметної області його професійної діяльності.

У цьому зв'язку, ґрунтуючись на засадах функціонального підходу, ми можемо виділити відповідно до вимог, відображених у наведених вище джерелах, особливості, що визначаються видами інформації й самим напрямом діяльності, при цьому зазначимо, що усередині цих напрямів можливо виокремити певні набори завдань (робіт), що мають подібні алгоритми та схожі засоби їх вирішення [12; 36; 62].

Структуру інформаційної діяльності судноводія відобразимо на рис.3, після чого наведемо опис її структурних компонентів.

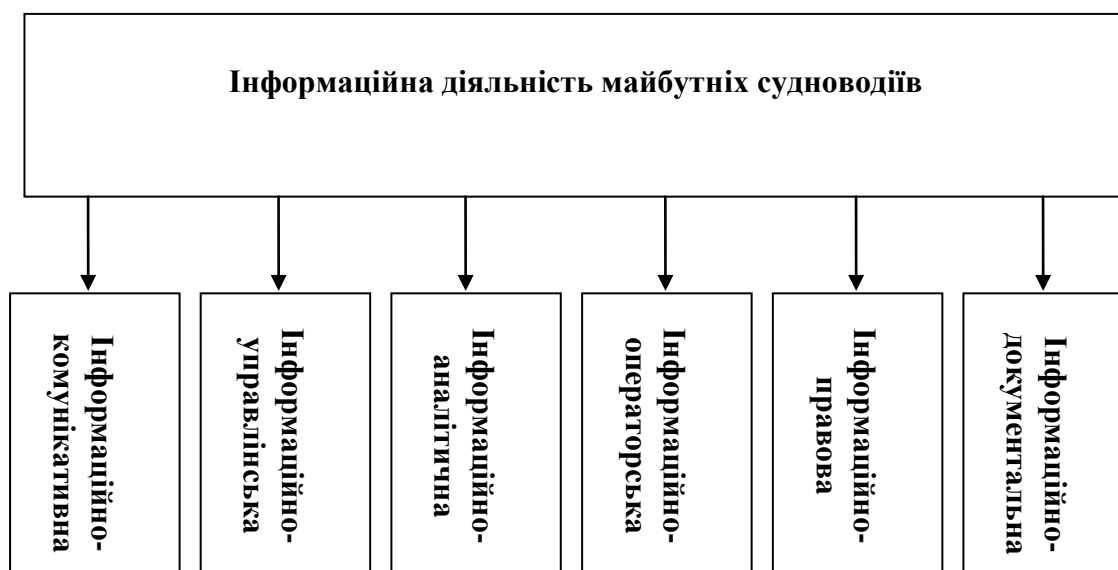

Рис. 3. Структура інформаційної діяльності майбутніх судноводіїв.

На основі діяльнісного підходу, для кожного виду професійної діяльності майбутнього судноводія визначимо задачі, що підпадають під означення певних складових інформаційної діяльності – інформаційно-правові, інформаційно-управлінські, інформаційно-аналітичні, інформаційно-документальні, інформаційно-комунікативні, інформаційно-операторські.

Інформаційно-правова діяльність. Полягає у вивченні, застосуванні та неухильному виконанні положень вітчизняного та міжнародного законодавства у сфері судноплавства. Має на меті забезпечення законності та правопорядку на судні всіма членами екіпажу, дотримання правових норм у процесі здійснення ними безпосередніх функціональних обов'язків та у процесі міжособистісного спілкування у колективі. Реалізує здійснення завдань щодо аналізу чинних інструктивних та інших нормативних актів з питань правового забезпечення юридичних та фізичних осіб на морі, охорони правопорядку та громадської безпеки у морі та портах, у процесі взаємодії з представниками прикордонних, митних служб та правоохоронних органів України та іноземних держав, проведення ревізій, перевірок, оглядів.

Інформаційно-аналітична діяльність. Має на меті виявлення та усунення причин та умов, що сприяють виникненню міжособистісних та міжгрупових конфліктів у колективі, порушенню правил експлуатації судна та несення вахти, вчиненню правопорушень і злочинів. Основними завданнями є наступні: знати номенклатуру справ, форми статистичної звітності та правила її ведення або складання, проводити аналіз та облік законодавства та інших нормативних актів, технічної та експлуатаційної документації, виконувати операції із введення даних до банку даних, а також з їх опрацювання та використання за допомогою персонального комп'ютера, здійснювати аналіз практики судноплавства у стандартних та екстремальних умовах з метою узагальнення позитивного досвіду та напрацювання алгоритмів дій у разі виникнення небезпеки для екіпажу та судна, аварійної ситуації, пожежі тощо, систематизації та узагальнення відомостей такого типу.

Інформаційно-комунікативна діяльність. Має на меті організацію та координацію взаємодії у професійній діяльності як між членами екіпажу, так і між іншими суднами, береговими службами, службами навігаційного забезпечення, портовими, прикордонними, митними та військовими об'єктами у районі перебування та на маршруті руху. Основними завданнями є наступні: приймати безпосередню участь у інформаційному обміні з метою одержання нормативної, управлінської, довідкової, орієнтуючої інформації; визначати дії з метою виявлення, усунення причин та умов здійснення аварій, забруднення навколишнього середовища, потрапляння в небезпечні для судноплавства райони, профілактика конфліктів у поліетнічному та мультиконфесіональному екіпажі.

Інформаційно-управлінська діяльність. Полягає у одержанні та наданні різноманітної інформації членам екіпажу, наглядовим та контролюючим органам з метою забезпечення керованості технічними системами судна та дотримання норм закону та вимог статуту членами його екіпажу.

Інформаційно-документальна діяльність. Полягає у здійсненні документального супроводу професійної діяльності екіпажу, процесів судноплавства, перебування у портах та ремонтних базах, взаємодії з власником, замовником, контролюючими або наглядовими органами, постачальниками палива, продуктів, питної води тощо, веденні електронного та паперового архівів документів, формуванні бази типових зразків документів. Вимагає знання системи вітчизняного та міжнародного документообігу у морській сфері, відповідної підготовки та стійких навичок використання комп'ютерної техніки та програмного забезпечення.

Окреме місце у структурі інформаційної діяльності судноводіїв займає **інформаційно-операторська діяльність.**

У технічних [23; 24; 61] та психолого-педагогічних [40; 25; 54; 73] фахових джерелах значна увага приділена висвітленню особливостей роботи судового оператора

електронних засобів управління судном. Так, нам імпонує точка зору переважної більшості науковців, які вважають, що професійна діяльність оператора-судноводія відбувається у трикомпонентній системі "середовище-машина-людина" [25; 40; 54].

Досліджуючи сучасне судно з позицій системного підходу, дослідники А.І. Маурер та О.А. Істоміна [40, с. 64] прийшли до висновку, що система "середовище-машина-людина" за цільовим призначенням є керуючою, тобто людина здійснює керування комплексом високотехнологічного обладнання, за кількістю елементів є полісистемою, до складу якою входять колектив людей (команда), так і комплекс судового обладнання. Ця полісистема має жорстку ієрархічну будову з чітко окресленими рівнями, що регламентують завдяки чинному вітчизняному та міжнародному морському законодавству та статутним вимогам взаємодію членів колективу між собою та зовнішнім оточенням. Безпосередньо машинний компонент сучасного судна фактично є системотехнічним комплексом, здійснення професійної діяльності судноводія в якому можливе лише за умови постійної, неперервної взаємодії не тільки з технічними пристроями чи обладнанням, але і з іншими людьми.

Дослідники Б.А. Душков, А.В. Королев., Б.А. Смирнов [25, с. 13], досліджуючи питання оптимізації процесів праці, звернули увагу на те, що в системах, подібних сучасному судну, ефективність праці залежить від вирішення дуалістичної задачі пристосування техніки та умов праці до людини та пристосування людини до техніки.

У цьому зв'язку слід зазначити, що до умов праці ми відносимо і характеристики зовнішнього середовища, в якому відбувається професійна діяльність судноводіїв – характеристики водойм, атмосфери, берегових ліній природного та штучного походження, різноманітних об'єктів, що безпосередньо або опосередковано впливають на перебіг професійної діяльності судноводіїв або з високою імовірністю здатні чинити вплив на неї. У фахових джерелах нами виявлена переважно точка зору, що професійна діяльність судноводія відбувається у системі "людина-машина", без детального аналізу природного та антропогенного оточення системи, що була предметом розгляду. Проте, розуміючи, що людина є не тільки соціальною, але й біологічною істотою, ми вважаємо такий підхід придатним у межах нашого дослідження лише частково.

Разом з тим, необхідність врахування зовнішніх умов у процесі розробки професіогам моряків, аналізі їхньої професійної діяльності та впровадження інноваційних технологій у професійну підготовку доведена у науковому доробку В.М. Онищука [46, с. 69], з чим важко не погодитись.

Отже, досліджуючи інформаційно-операторську діяльність судноводія, ми виходимо з того, що вона відбувається у трикомпонентній системі "середовище-машина-людина", при цьому джерела надходження інформації є як внутрішні, так і зовнішні.

Розглянемо основні етапи інформаційно-операторської діяльності судноводія [2324; 61; 40].

1. Приймання інформації здійснюється шляхом сприйняття інформації, що надходить від об'єкта управління, навколишнього середовища, технічного комплексу судна та екіпажу. На цьому етапі вирішуються завдання виявлення сигналів, виділення з наявної сукупності найбільш істотних, їх розшифрування, декодування, усунення завад, формування цілісного уявлення щодо стану керованого об'єкта. Ефективність вирішення цих завдань залежить від складності одержаного сигналу, виду, кількості, взаємного розташування індикаторів та їх роздільної здатності, густини, насиченості та конфігурації інформаційного поля, розміру зображень характеристик об'єкта управління.
2. Оцінювання та опрацювання інформації виконується шляхом співставлення встановлених та поточних режимів функціонування системи "середовище-людина-машина", аналізу та узагальнення наявної інформації, виділення повідомлень щодо критичного стану окремих складових або системи в цілому, щодо критичних ситуацій. Відповідно до нормативно встановлених критеріїв важливості та

терміновості відбувається формування черги повідомлень на опрацювання. На цьому етапі здійснюється запам'ятовування інформації, її порівняння з відомою, побудова асоціацій тощо. Успішність виконання цього етапу безпосередньо залежить від способів здійснення кодування повідомлень, структури та обсягу інформації, що надходить, швидкості зміни інформації.

3. Прийняття рішення полягає у визначенні переліку необхідних дій на основі проведеного аналізу й оцінки інформації та інших відомостей щодо цілей та умов функціонування системи, можливих способах дій в обставинах, що склалися, імовірних наслідках коректних та помилкових дій тощо. На ефективність прийняття рішення впливають тип завдання, що потребує вирішення, кількість та складність логічних умов, що підлягають перевірці, складність та швидкодія відповідного алгоритму, кількість можливих варіантів вирішення завдання.
4. Реалізація прийнятого рішення здійснюється шляхом виконання певних дій або формулювання певних команд, що виконуються іншими членами екіпажу. Процесуально відбуваються перекодування прийнятого рішення у машинний код, пошук необхідного органу управління, здійснення комплексу рухів та переміщень до органу керування та здійснення відповідних дій з ним – натискання кнопок, переведення важелів, реагування на індикацію датчиків тощо. Ефективність реалізації прийнятого рішення залежить від кількості, типу та ергономічних характеристик органів керування судном, швидкості, точності, адекватності рухової активності оператора, м'язової пам'яті, особливостей конфігурації робочого місця, характеристики оточуючого середовища, фізичного та психологічного стану оператора, рівня його професійної підготовки та наявного досвіду. [40, с. 64].

Сформульоване означення інформаційної діяльності майбутніх судноводіїв, визначення її структури, здійснена нами характеристика її складових дозволяє розглянути становлення інформаційної культури у освітньому просторі, визначити її роль і місце серед споріднених особистісних утворень, визначити одиничні, спільні та часткові ознаки, що виокремлюють інформаційну культуру як психолого-педагогічний феномен.

У фахових наукових джерелах нами не виявлено відображення системного уявлення щодо формування інформаційної культури майбутніх судноводіїв саме в умовах інформаційного суспільства, проте наведені результати досліджень цілої низки науковців є підґрунтям нашого розгляду цього особистісного утворення та чинником сприяння теоретичного обґрунтування структури, критеріїв, показників і рівнів сформованості інформаційної культури майбутніх судноводіїв.

У вітчизняних та зарубіжних наукових працях розглянуті поняття "інформаційна культура" та споріднені з нею – "інформаційна компетентність", "інформаційна грамотність", "інформаційна освіченість", "комп'ютерно-інформаційна підготовка", "комп'ютерна культура", "медіакультура" та інші [19; 21; 44; 50; 59; 70; 74; 76; 79; 81; 83; 85; 86].

Так, дослідниця Н.А. Теплая [76, с. 43], розглядаючи процес формування інформаційної культури у студентів технічного ВНЗ, дійшла до висновку, що культурологічний підхід визначає поетапний процес її формування як висхідну лінію, ступенями якої є інформаційна грамотність, інформаційна освіченість, інформаційна компетентність, інформаційна культура. Подібний підхід наведено у праці І.В. Яценко, що досліджував рівні сформованості інформаційної культури курсантів військових училищ [86]. Разом з тим, нами виявлена подібна за змістом, але відмінна за формою точка зору О.А. Козлова. Автор, аналізуючи стан сформованості інформаційної культури військових інженерів шляхом здійснення наскрізної інформаційної підготовки, виділяє у ній базову, проблемну, предметну та практичну складову [36, с. 68], що за своїм наповненням в основному відповідають положенням, представленим у працях Н.А. Теплої та І.В. Яценка.

Н.А. Бабієва, досліджуючи співвідношення інформаційної компетентності та інформаційної культури [4], наводить порівняльні таблиці, що містять перелік поширених точок зору щодо означення інформаційної культури та інформаційної компетентності, наведених у фахових літературних джерелах, що ґрунтуються на філософському, історичному, культурологічному та інформаційному підходах. Представлені відомості створюють умови для комплексного розгляду феномену інформаційної культури, уточнення її означення, структури та змістового наповнення складових.

Предметом наукового інтересу О.Я. Романишиної [55; 56; 57] було формування інформаційної культури студентів технічного коледжу. У своїх працях дослідниця зазначає, що в інформаційній культурі особистості доцільно виділити наступні рівні її сформованості [55; 56]:

- загальний, за яким людина використовує інформацію для загальних потреб, володіє комп'ютером на рівні споживача, може працювати в системі Інтернет;
- професійний – забезпечує професійну діяльність людини, що пов'язана з комп'ютером;
- вищий логічний, на якому людина стає висококваліфікованим фахівцем, що здатен розв'язати всі технічні потреби виробництва і власні потреби [31, с. 50].

Дослідники професійності майбутніх правоохоронців Пивовар І.В., Пивовар Ю.І [50, с. 85] у своїх наукових напрацюваннях розуміють процес формування інформаційної культури як систему, наполягають на використанні інтегративного підходу у процесі створення системи формування інформаційної культури та виділяють у її структурі інформаційний потенціал, інформаційний світогляд, інформаційний менталітет, інформаційно-орієнтаційну діяльність, мікро- та макроінфомоделі, інформаційні потреби та інші.

Отже, у процесі розгляду різних поглядів науковців стосовно процесу формування інформаційної культури особистості, нами встановлено, що спільними рисами в достатньо різноманітних поглядах щодо адаптації особи в інформаційному суспільстві є наступні:

- можуть бути виокремлені інформаційна культура суспільства, професійної спільноти та окремої особи;
- для визначення інформаційної культури доречно використовувати культурологічний та інформаційний підходи;
- інформаційна культура, як цілісне утворення, містить в собі інформаційний світогляд, інформаційну свідомість та інформаційну діяльність, рушійною силою якої є інформаційні потреби та інформаційні запити особистості;
- існують різні рівні сформованості інформаційної культури як особистісного утворення (базовий, професійний, спеціальний, низький, достатній, високий, творчий, продуктивний тощо), для визначення яких повинна бути створена система критеріїв та показників рівнів її сформованості;
- показники сформованості інформаційної культури повинні виявлятися у процесі інформаційної діяльності особи;
- процес формування інформаційної культури повинен бути еволюційним, поетапним та багаторівневим, включати в себе наступні етапи становлення: інформаційна грамотність → інформаційна освіченість → інформаційна компетентність → інформаційна культура;
- процес формування інформаційної культури повинен бути системним, послідовним, неперервним, базуватися на відповідній теоретично обґрунтованій моделі та реалізовуватися у навчальному процесі завдяки визначеним педагогічним умовам;
- істотним чином на ефективність формування інформаційної культури впливає виявлення та окреслення міжпредметних зв'язків між спеціальними дисциплінами та дисциплінами інформаційно-технологічного спрямування, застосування інтегративного підходу, розробка і впровадження інтегрованих

курсів, тренінгів, ділових ігор з максимально можливим ступенем моделювання завдань майбутньої професійної інформаційної діяльності.

Розглядаючи процес формування інформаційної культури майбутніх судноводіїв у контексті їхньої професійної підготовки, на нашу думку, доцільно визначити характеристики етапів її формування з точки зору змістового наповнення та кваліфікаційних параметрів навчальних дисциплін, що безпосередньо покликані забезпечити інформаційну підготовку, професійно-орієнтованих дисциплін та дисциплін природничо-математичного циклу. Подібний підхід запропонований у працях Н.А. Теплої [76], Е.А. Гнатишиної [16], у дещо модифікованому виді у працях А.В. Козлова [36] та М.І. Шермана [81].

У більш ранніх працях нами проаналізовано освітньо-професійну програму, освітньо-кваліфікаційну характеристику, вимоги, відображені у нормативній частині навчальних програм щодо знань, вмінь, навичок та уявлень щодо певних навчальних дисциплін, передбачених навчальним планом професійної підготовки майбутніх судноводіїв [82, с. 16]. Систематизуємо ці відомості відповідно до узагальненої схеми етапів формування інформаційної культури у морському ВНЗ – інформаційна грамотність → інформаційна освіченість → інформаційна компетентність → інформаційна культура. Представимо результати порівняльного аналізу у вигляді табл. 1.

Таблиця 1.

Характеристика етапів формування інформаційної культури майбутніх судноводіїв

Номер за/п	Назва етапу	Кваліфікаційна характеристика	Забезпечуючі дисципліни
1	2	3	4
1	Інформаційна грамотність	Рівень навченості, що є необхідним для функціонування сучасної людини в інформаційному суспільстві, наявність необхідних знань та відомостей з інформатики	Курс інформатики, що викладається у загальноосвітніх навчальних закладах
2	Інформаційна освіченість	Наявність певного інформаційного світогляду, що дозволяє досягнути інформаційну основу світу та напрям використання інформаційних технологій, у тому числі і у професійній діяльності	Інформаційні технології Інформатика для моряків
3	Інформаційна компетентність	Рівень комп'ютерної освіти, наявний досвід, індивідуальні особливості особи, спрямованість на самоосвіту та саморозвиток, здатність до творчого вирішення навчальних та професійних завдань засобами ІКТ, рівень майстерності, що досягається особою, що навчається, здійснювати вирішення завдань професійної інформаційної діяльності та подолання проблемних ситуацій	Навігаційні інформаційні системи Автоматизовані комплекси судноводіння

1	2	3	4
4	Інформаційна культура	Ступінь досконалості у використанні інформації, що досягнута внаслідок опанування сучасними ІКТ, вміння використовувати ці можливості у професійній та побутовій діяльності. Це здатність інтегрувати засвоєні знання та способи діяльності з інформаційно-технологічних, суміжних та професійно-орієнтованих дисциплін з наявним досвідом, що дозволяє приймати рішення у нестандартних та екстремальних ситуаціях з використанням всіх засобів інформаційно-технічного та програмного забезпечення, створювати інформаційні моделі досліджуваних процесів та явищ та аналізу їх за допомогою автоматизованих інформаційних систем.	Навігаційні інформаційні системи Автоматизовані комплекси судноводіння Управління судном Управління ресурсами навігаційного містка Радіонавігаційні прилади і системи Електронавігаційні прилади Глобальний морський зв'язок для пошуку та рятування Забезпечення навігаційної безпеки плавання

На підставі наведених у табл. 1 відомостей уточнимо та конкретизуємо зовнішні показники виявлення інформаційної культури майбутніх судноводіїв у процесі їхньої професійної інформаційної діяльності з урахуванням специфічних особливостей майбутньої професійної діяльності:

- знання нормативно-правової бази, предметної області та інформаційних об'єктів навчальної та майбутньої професійної діяльності, зокрема, вітчизняної та міжнародної нормативно-правової бази використання ІКТ у галузі судноводіння;
- уміння адекватно формулювати цілі власної інформаційної діяльності та передбачати її наслідки;
- уміння обирати потрібну інформацію з різноманітних (в тому числі неелектронних) джерел, оцінювати її з точки зору повноти, актуальності, достовірності, подавати її у зрозумілому вигляді та ефективно використовувати;
- опанування основами інформаційно-аналітичної обробки інформації та синтезу нової інформації на основі наявних відомостей, зокрема: опанування інформаційно-аналітичними системами управління судном у штатних та екстремальних ситуаціях, системами управління навігаційними інформаційними ресурсами, системами інформаційної безпеки, системами міжнародної взаємодії щодо забезпечення глобального морського зв'язку для пошуку, рятування та забезпечення навігаційної безпеки плавання;
- здатність використовувати у своїй діяльності сучасні комп'ютерні технології, базовою складовою яких є системне, прикладне, комунікаційне та спеціальне програмне забезпечення;
- здатність до ефективної комунікації з використанням можливостей сучасних засобів ІКТ, в тому числі в умовах роботи з поліетнічному та мультикультурному екіпажі;
- здатність здійснювати свої безпосередні посадові обов'язки в умовах масового впровадження ІКТ в системи життєзабезпечення, керування, руху, вантажних та інших систем, а саме: володіння навігаційними інформаційними системами в судноводінні, автоматизованими системами управління судном, геоінформаційними системами, електронними картами та інформаційними системами прийняття рішень;
- володіння основами ергономічної та інформаційної безпеки;

- володіння основами інформатики і комп'ютерної техніки, офісних технологій, комп'ютерних мереж та Інтернету, технології створення документів.

Отже, порівнюючи структуру інформаційно-технологічної компетентності та зовнішні показники виявлення інформаційної культури, ми бачимо, що інформаційно-технологічна компетентність є вужчим поняттям, ніж інформаційна культура, і, разом з тим, формування інформаційної культури неможливо без інформаційно-технологічної компетентності, що є складовою інформаційної культури особи. Інакше кажучи, інформаційна культура, на відміну від інформаційно-технологічної компетентності, містить як обов'язковий компонент інформаційний світогляд, що, в свою чергу, детермінує обов'язкову мотивацію особистості щодо необхідності професійної інформаційної підготовки.

Аналіз фахової літератури та електронних джерел за напрямом дослідження свідчить про те, що вибір складових інформаційної культури, критеріїв, показників та рівнів її сформованості вимагають теоретичного обґрунтування та практичного втілення. Як зазначає В.П. Беспалько [9, с. 4], компоненти педагогічних систем, в тому числі і системи формування інформаційної культури майбутніх судноводіїв, повинні відповідати наступним загальним вимогам:

- уможливлувати об'єктивну оцінку кінцевого результату функціонування педагогічної системи;
- не суперечити та узгоджуватись із загальними критеріями ефективності процесу професійної підготовки в умовах ВНЗ;
- стимулювати розвиток особистості курсантів;
- мати комплексний характер, тобто, бути придатним для оцінки взаємопов'язаних показників;
- мінімізувати суб'єктивізм викладача, відповідати загальноприйнятим правовим, науковим, методичним та організаційним засадам професійної підготовки [9; 28].

Теоретичне обґрунтування процесу формування інформаційної культури майбутніх судноводіїв вимагає конкретизації термінів та дефініцій, що вживаються для визначення її характеристик.

З точки зору реалізації мети нашого дослідження, є доцільним звернути увагу на твердження В.П. Беспалька [8, с. 6] стосовно означення педагогічної системи та її складових.

Дослідник визначає педагогічну систему як певну сукупність взаємопов'язаних засобів, методів і процесів, що необхідні для створення організованого, цілеспрямованого та умисного педагогічного впливу на формування особистості із заздалегідь визначеними якістьми. Разом з тим, у своїх же працях вчений наводить уточнене поняття педагогічної системи [9; 8; 7], яке сформульоване, виходячи з бачення того, що педагогічна система – це сукупність взаємопов'язаних засобів, методів, процесів, що необхідні для створення цілеспрямованого та передбачуваного педагогічного впливу на формування особистості із заданими якістьми.

У педагогічних фахових джерелах знайшла своє відображення думка щодо того, що педагогічна система має структурні та функціональні компоненти, а також системоутворюючий фактор (системотвірний чинник) [9; 8; 7, 38; 49].

Під структурними компонентами ми розуміємо основні базові характеристики педагогічних систем, сукупність яких утворює ці системи й відрізняє їх від систем інших типів. До таких компонентів, на думку Н.В. Кузьміної, доречно віднести мету, навчальну інформацію (зміст), засоби педагогічної комунікації, педагогів та учнів. Тобто, наявність цих компонентів є необхідною і достатньою умовою для створення педагогічної системи. Відсутність або втрата будь-якого з наведених вище компонентів унеможливає означення об'єкту опису як системи [38, с. 11-13].

Системоутворюючий фактор – це явище, стан або предмет, спроможні об'єднати у цілісну єдність компоненти системи, стимулюючи їх цілісний дієвий прояв і зберігаючи при цьому безпосередню й необхідну частку свободи кожного з них [3, с. 129].

Досліджуючи сутність та властивості інноваційної педагогічної системи, І.І. Коновальчук [37, с. 91] апелює до точки зору, відображеної у працях Н.В. Кузьміної [39; 38]. Дослідник погоджується з тим, що педагогічна система є цілісним утворенням, множиною взаємозв'язаних структурних і функціональних компонентів, що підпорядковані цілям виховання та навчання молодого покоління та дорослих людей.

Разом з тим, Н.В. Кузьміна виокремлює такі структурні компоненти педагогічних систем: цілі системи, учні, педагоги, зміст навчальної інформації, засоби педагогічного спілкування. Функціональні компоненти є динамічними характеристиками системи, вони виникають під час діяльності керівників, педагогів та учнів. До них автор відносить гностичний, проектувальний, конструктивний, комунікативний, організаційний складники [39, с. 36-37].

Важко не поділяти точку зору І. О. Підласого [51, с.11] та І.І. Коновальчука [37, с. 91] щодо того, що компонентно-структурний аналіз статичного стану педагогічної системи дозволяє виявити можливі об'єкти та джерела модернізації педагогічних систем. На думку науковців [51; 37], ними є внутрішні ресурси системи або зовнішні впливи. Як наслідок, розглядаються дві можливості удосконалення педагогічних систем. Інтенсивний базується на залученні внутрішніх резервів системи, екстенсивний вимагає додаткових засобів, обладнання, технологій, фінансування [51, с. 12].

Надалі спрямуємо науковий пошук на уточнення змісту понять "критерії" та "показники". В енциклопедичних словниках поняття "критерій" – це ознака, за якою можна судити про щось, мірило для визначення, оцінки предмета чи явища, підстава для оцінки або класифікації чогось. У педагогічній теорії під поняттям "критерій" розуміють об'єктивну ознаку, за допомогою якої здійснюється порівняльна оцінка досліджуваного явища, ступеня розвитку його у різних обстежених осіб або сукупність таких якостей явища, що відображають його суттєві характеристики і саме тому підлягають оцінці.

У посібнику Г.І. Артемчук [2, с. 47], присвяченому методиці організації науково-дослідної роботи, у процесі аналізу сучасних проблем професійної підготовки, конкретизовано означення критерію як "міри оцінювання досліджуваного явища та тих змін, які відбулися в розвитку окремих складових чи особистості в цілому в результаті експериментального навчання та виокремлених педагогічних умов, за яких визначена гіпотеза відповідає чи не відповідає результатам експерименту". Саме таке визначення критеріїв нами взято за основу у нашому дослідженні. У свою чергу, показники – це дані, які свідчать про розвиток та перебіг чогось. У нашому дослідженні – інтегрованих критеріїв прояву інформаційної культури майбутніх судноводіїв. Подібна думка знайшла своє відображення у праці О.Є. Гречаник [18] стосовно діагностування рівнів сформованості акмеологічної компетентності вчителя.

Отже, погоджуючись з О.Є. Гречаник [18], надалі вважатимемо, що критерії - це деяке мірило оцінки змін у стані об'єкта дослідження, а показники - характеристики, що дозволяють кількісно схарактеризувати зміни, що відбуваються. Критерії мають відповідати таким вимогам: бути об'єктивними, містити найбільш суттєві моменти явища, що досліджується, охоплювати типові сторони явища, бути сформульованими ясно, коротко, точно, вимірювати саме те, що має перевірити дослідник. У свою чергу, показники фіксують певний стан чи рівень розвитку досліджуваної реальності за виділеним критерієм.

Таким чином, критерій ми розглядаємо як ознаку, на основі якої відбувається діагностування стану формування інформаційної культури майбутніх судноводіїв у процесі їх професійної підготовки в умовах морського ВНЗ.

На підставі аналізу та порівняння кількісних та якісних показників відповідного критерію та їх узагальнення можна виділити кілька рівнів сформованості інформаційної

культури майбутніх судноводіїв як динамічного особистісного утворення. У дисертаційному дослідженні І.В. Сокола [63, с. 6], присвяченому проблемам формування професійної компетентності майбутніх судноводіїв у процесі опанування фаховими дисциплінами, на підставі ґрунтового аналізу наукових праць, присвячених педагогічному діагностуванню, зазначається, що найбільш часто зустрічаються трирівневі і чотирирівневі системи розподілу респондентів за ступенем вираженості певного показника. Ми схилиємося до думки, що для діагностування стану сформованості такого складного особистісного утворення, яким є інформаційна культура майбутніх судноводіїв, доцільно обрати трирівневу систему розподілу курсантів морського ВНЗ відповідно до рівнів сформованості їхньої інформаційної культури.

Цілісне уявлення щодо проблеми формування інформаційної культури майбутніх судноводіїв неможливе без коректного визначення її структурних та функціональних компонентів, їх змістового наповнення, критеріїв сформованості та засобів діагностування відповідних показників, що, у свою чергу, дозволить виділити рівні сформованості досліджуваного явища.

Враховуючи позицію В.М. Онищука [46, с.69] щодо основних блоків професіограми моряка, порівнюючи наведену точку зору з баченням проблеми формування інформаційної культури провідними зарубіжними та вітчизняними дослідниками, що ґрунтувалися на засадах інформаційного підходу, ми мали можливість визначити ІКМС як систему, що складається з особистісно-мотиваційного, когнітивного, процесуально-операційного та результативно-оцінного компонентів, об'єднаних єдиною метою функціонування – забезпечення постійної, цілеспрямованої, високоефективної самостійної діяльності щодо задоволення особистісних і професійних інформаційних потреб та досягнення гармонії з інформаційним суспільством.

Використання інформаційного підходу забезпечує можливість діагностування рівнів сформованості ІКМС на основі визначених критеріїв рівнів її сформованості, показників та їх вимірників. З позицій тільки культурологічного підходу таке діагностування видається достатньо проблематичним. Наведемо характеристику складових ІКМС.

Особистісно-мотиваційний компонент забезпечує формування сталого достатньо високого рівня мотивації, свідомого ставлення та інтересу, зацікавленості до майбутньої професії, що полягають у прагненні до постійної актуалізації знань у сфері професійної діяльності, занять особистісною та професійною інформаційною діяльністю, опрацюванні різноманітних джерел інформації, створенні власних інформаційних ресурсів, готовності здійснювати інформаційну взаємодію між членами поліетнічного, мультикультурного та багатоконфесіонального екіпажу, представниками судноплавних компаній, портових, навігаційних, митних та прикордонних служб, уміння презентувати власні інформаційні ресурси, вміння коректно вести дискусію [5; 16; 17; 20].

Таким чином, особистісно-мотиваційний компонент ІКМС є ланкою, через яку інформаційна культура інтегрується в єдине ціле з професійною культурою майбутнього судноводія як її невід'ємна складова в умовах розвитку глобального інформаційного суспільства, а отже, не може формуватися поза процесом професійної підготовки курсантів морського ВНЗ [1; 17; 20].

Когнітивний компонент забезпечує системність, послідовність і наступність у вивченні інформаційно-технологічних дисциплін та інтеграцію їх з дисциплінами інших циклів відповідно до завдань професійної підготовки [17, с. 201].

Процесуально-операційний компонент забезпечує інформаційно-технологічний аспект професійної інформаційної діяльності судноводія з використанням засобів ІКТ, системного, прикладного, комунікаційного та спеціального навігаційного програмного забезпечення, орієнтованого на безпечне, вчасне та економічно виправдане забезпечення завдань судноводіння.

Сутність результативно-оцінного компоненту полягає у самооцінці особою своєї професійної підготовки та встановлення колегами, керівниками, викладачами, роботодавцями відповідності її нормативно встановленим та оптимальним професійним

зразкам, зокрема у плані сформованості професійної інформаційної культури. Самооцінка відображає ступінь розвитку в людини самоповаги, позитивного ставлення до себе і усвідомлення своєї значущості у професійному середовищі.

Таким чином, ґрунтуючись на засадах культурологічного та інформаційного підходів, ми визначили складові ІКМС. Наступним кроком необхідно здійснити детальний опис змісту, критеріїв сформованості та їх показників. Відобразимо результати цього опису у табл. 2, 3, 4.

Характеристика особистісно-мотиваційного компоненту ІКМС, представлена у табл. 2, надає можливість оцінити поточний та потенційно сформований стани особистісної потребнісно-мотиваційної сфери курсанта морського ВНЗ як чинника формування його професійної культури та інформаційної культури як її невід'ємної складової.

Таблиця 2.

Характеристика особистісно-мотиваційного компоненту ІКМС

Вміст компоненту	Критерії рівнів сформованості	Показники	Засоби діагностування стану сформованості
забезпечує формування сталого достатньо високого рівня мотивації, свідомого ставлення та інтересу, зацікавленості до майбутньої професії, що полягають у прагненні до постійної актуалізації знань у сфері професійної діяльності, занять особистісною та професійною інформаційною діяльністю, опрацюванні різнотипних джерел інформації, створенні власних інформаційних ресурсів, готовності здійснювати інформаційну взаємодію між членами поліетнічного, мультикультурного та багатоконфесіонального екіпажу, представниками судноплавних компаній, портових, навігаційних, митних та прикордонних служб, уміння презентувати власні інформаційні ресурси, вміння коректно вести дискусію	–емоційно-вольова зрілість, висока громадянська свідомість, розуміння суспільної значущості професії, стійке прагнення до професійного та кар'єрного зростання; –позитивне ставлення до новацій у професійній діяльності та системі професійної підготовки; стійкість у екстремальних ситуаціях; –нестандартність, евристичність, творчість мислення; –висока особиста відповідальність, дисциплінованість; –здатність до рефлексії; відданість служінню народу України; -культурна та конфесійна толерантність.	динамічність і цілеспрямованість у професійній інформаційній діяльності, об'єктивній самооцінці досягнутих результатів, визначення шляхів та методів їх покращення, ставлення та мотивація до оволодіння передовими технологіями керування судном та екіпажем, готовність до міжкультурної взаємодії	анкетування, педагогічне спостереження, аналіз дисциплінарної практики та звітів і характеристик плавальної практики в частині виконання безпосередніх функціональних обов'язків відповідно до займаної посади

Наступним об'єктом нашого розгляду є когнітивний компонент інформаційної культури майбутніх судоводіїв, результати розгляду якого представлені у табл. 3.

Характеристика когнітивного компоненту ІКМС

Вміст компоненту	Критерії рівнів сформованості	Показники	Засоби діагностування стану сформованості
забезпечує системність, послідовність і наступність у вивченні інформаційно-технологічних дисциплін та інтеграцію їх з дисциплінами інших циклів відповідно до завдань професійної підготовки.	нормативно-правовий; інформаційно-прогностичний; інформаційно-аналітичний; ергономічно-безпековий.	знання вітчизняної та міжнародної нормативно-правової бази використання ІКТ у галузі судноводіння, предметної області та інформаційних об'єктів навчальної та майбутньої професійної діяльності; усвідомлення цілей власної інформаційної діяльності та передбачення її наслідків; знання джерел професійної інформації, критеріїв та методик оцінювання її з точки зору повноти, актуальності, достовірності, принципів представлення її у зрозумілому вигляді та ефективного використання; -опанування основами інформаційно-аналітичної обробки інформації та синтезу нової інформації на основі наявних відомостей, зокрема: опанування інформаційно-аналітичними системами управління судном у штатних та екстремальних ситуаціях, системами управління навігаційними інформаційними ресурсами, системами інформаційної безпеки, системами міжнародної взаємодії щодо забезпечення глобального морського зв'язку для пошуку, рятування та забезпечення навігаційної безпеки плавання; -знання основ ергономічної та інформаційної безпеки.	тестування, усне та письмове опитування, педагогічне спостереження, орієнтоване на виявлення рівня базової інформаційно-технологічної підготовки; наявності або відсутності стереотипу уявлень щодо використання персонального комп'ютера; реакція на нестандартні завдання; точки зору щодо можливостей використання комп'ютера для засвоєння навчального матеріалу з інших дисциплін; ступінь самостійності у процесі роботи з навчальними ресурсами загального користування; ступінь схильності до Інтернет-залежності; аналіз звітів і характеристик плавальної практики в частині виконання безпосередніх функціональних обов'язків, пов'язаних з управлінням судном.

Характеристика когнітивного компоненту ІКМС, представлена у табл. 3, надає можливість сформулювати уявлення щодо когнітивного наповнення системи формування інформаційної культури майбутніх судноводіїв та окреслити міжпредметні зв'язки між професійно-орієнтованими та іншими дисциплінами, що сприятиме більш успішному перебігу формування особистісного утворення, що є предметом розгляду.

Подальше наше дослідження спрямоване на розгляд процесуально-операційного компоненту інформаційної культури майбутніх судноводіїв, результати розгляду якого представлені у табл. 4.

Таблиця 4.

Характеристика процесуально-операційного компоненту ІКМС

Вміст компоненту	Критерії рівнів сформованості	Показники	Засоби діагностування стану сформованості
забезпечує інформаційно-технологічний аспект професійної інформаційної діяльності судноводія з використанням засобів ІКТ, системного, прикладного, комунікаційного та спеціального навігаційного програмного забезпечення, орієнтованого на безпечне, вчасне та економічно виправдане забезпечення завдань судноводіння.	-інформаційно-правовий, -інформаційно-комунікативний, -інформаційно-операторський.	-здійснення без порушень професійної інформаційної діяльності, мінімізація причин та умов, що сприяють виникненню міжособистісних та міжгрупових конфліктів у колективі, порушенню правил експлуатації судна та несення вахти, вчиненню правопорушень і злочинів; - забезпечення інформаційної взаємодії між членами екіпажу, наглядовим та контролюючим органам з метою забезпечення керованості технічними системами судна; - здійснення ефективної інформаційно-операторської діяльності з використанням електронних засобів управління судном.	- комплекти практичних завдань професійної спрямованості -тренінги -використання електронних тренажерів та імітаторів руху судна -збірники ситуаційних завдань з професійної інформаційної діяльності -аналіз звітів та характеристик з плавальної практики в частині виконання функціональних обов'язків судноводія.

Представлені характеристики процесуально-операційного компоненту надають змогу оцінити ефективність професійної інформаційної діяльності майбутнього судноводія як зовнішній прояв сформованого рівня його інформаційної культури.

Наведені характеристики особистісно-мотиваційного, когнітивного та процесуально-операційного компонентів інформаційної культури майбутніх судноводіїв, зокрема, критерії та показники рівнів її сформованості, свідчать про те, що для обґрунтованих висновків щодо рівнів сформованості певного компоненту необхідно здійснювати аналітичне опрацювання набутих результатів безпосередньо у процесі констатувального та формувального експерименту. При цьому зазначимо, що як діагностичні методики, так і методики кількісного та якісного оцінювання рівня сформованості певного компоненту істотно відрізняються, що зумовлено розмаїттям та відмінністю критеріїв та показників у межах різних компонентів.

Отже, фактично у кожному з компонентів є власний розрахунково-аналітичний блок, що дозволяє відслідковувати перебіг стану формування кожного компоненту окремо. Таким чином, узагальнення та висновки щодо ефективності формування інформаційної культури майбутніх судноводіїв доречно, на нашу думку, формулювати в межах структури моделі системи формування інформаційної культури майбутніх судноводіїв в умовах морського ВНЗ, а не в рамках структури ІКМС як особистісного утворення.

Крім того, піддаючи аналізу зміст особистісно-мотиваційного та результативно-оцінного компонентів, ми вбачаємо їх істотну подібність. Підсумовуючи наведене вище, надалі вважатимемо, що структуру ІКМС утворюють особистісно-мотиваційний, когнітивний та процесуально-операційний компоненти, а результативно-оцінний компонент будемо розуміти як складову теоретичної моделі формування інформаційної культури майбутніх судноводіїв в умовах морського ВНЗ.

Розглянуті складові ІКМС орієнтують нас на визначення педагогічних умов її успішного формування в умовах морського ВНЗ. При цьому слід зауважити, що окреме місце у структурі дослідження займає розробка діагностичної методики та засобів для визначення рівнів сформованості інформаційної культури майбутніх судноводіїв, що, в свою чергу, створить підвалини для теоретичного обґрунтування та розробки теоретичної моделі формування ІКМС в умовах морського ВНЗ.

Висновки і пропозиції. У процесі нашого дослідження на підставі аналізу доступних нам літературних та електронних джерел, що присвячені проблемі формування інформаційної культури особистості нами:

- уточнено та узагальнено означення базових дефініцій дослідження;
- з'ясовано, що найбільш придатною у контексті нашого дослідження є точка зору на інформаційні потреби як потреби особи в інформаційній діяльності, що сприяє уникненню неузгодженості між наявним та нормальним станом інформаційної сфери суб'єкта;
- встановлено, що інформаційні потреби мають виражений соціально-інформаційний характер, тобто поділяються на сенсорні, соціальні та професійні;
- виокремлено загальну структуру інформаційних потреб особи, що утворена комунікаційною, пізнавальною, мнемічною, естетичною, регулятивною, професійною складовими, що є рушійними силами інформаційної діяльності особи;
- теоретично обґрунтовано та введено у науковий обіг дефініцію "інформаційна діяльність судноводія", з'ясовано, що її структуру утворюють інформаційно-правова, інформаційно-аналітична, інформаційно-комунікативна, інформаційно-управлінська, інформаційно-документальна, інформаційно-операторська складові, визначено змістове наповнення її компонентів;
- проаналізовано зміст та вибудована у наступній послідовності ієрархія термінів інформаційна грамотність → інформаційна освіченість → інформаційна компетентність → інформаційна культура як послідовність етапів формування інформаційної культури майбутніх судноводіїв;
- уточнена структура інформаційної культури майбутніх судноводіїв у складі особистісно-мотиваційного, когнітивного та процесуально-операційного

компонентів, наведені характеристики їхнього змістового наповнення, визначені критерії та показники сформованості її рівнів.

Здійснений нами аналіз базових дефініцій дослідження інформаційної культури майбутніх судноводіїв створює теоретичні засади виявлення та обґрунтування педагогічних умов і теоретичної моделі формування інформаційної культури майбутніх судноводіїв, на що ми плануємо зорієнтувати наші подальші наукові розвідки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Анохин П. К. Избранные труды. Философские аспекты теории функциональной системы. М.: Наука, 1978. – 388 с.
2. Артемчук Г. И. Методика організації науково-дослідної роботи: Навч. посіб. для студ. та викл. вищих навч. закладів / Г. И. Артемчук, В. М. Курило, П. М. Кочерган. – К.: Форум, 2000.
3. Афанасьев В. Г. Общество, системность, познание и управление / Афанасьев В. Г. – М. : Изд – во полит, лит., 1981. – 432 с.
4. Бабиева Н. А. СООТНОШЕНИЕ ПОНЯТИЙ "ИНФОРМАЦИОННАЯ КУЛЬТУРА" И "ИНФОРМАЦИОННАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ" // Сборники конференций НИЦ Социосфера . 2014. №25. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/sootnoshenie-ponyatiy-informatsionnaya-kultura-i-informatsionnaya-kompetentnost> (дата обращения: 19.01.2016). Научная библиотека КиберЛенинка: <http://cyberleninka.ru/article/n/sootnoshenie-ponyatiy-informatsionnaya-kultura-i-informatsionnaya-kompetentnost#ixzz3xgLA2z5X>
5. Безбах О. М. Проблеми професійної підготовки майбутніх інженерів-судноводіїв в умовах інформаційного суспільства / Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології / Збірник наукових праць Херсонського національного технічного університету. – Вип.1 (10). – Херсон, 2014. – С. 49-52.
6. Берталянфи Л. Общая теория систем – критический обзор / Берталянфи Л. // Исследования по общей теории систем / [общ. ред. В. Н. Садовського и Э. Г. Юдина]. – М. : Прогресс, 1969.
7. Беспалько В. П. Основы теории педагогических систем / Беспалько В. П. Воронеж: Изд–во Воронеж. ун–та, 1977. – 303 с.
8. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологи / Беспалько В. П. – М.: Педагогика, 1989. – 195 с.
9. Беспалько В. П. О критериях качества подготовки специалистов // Вестник высш. шк. – 1988. – № 1. – С. 3-9.
10. Блюменау Д. И. К уточнению исходных понятий теории информационных потребностей // Научно-техническая информация. Сер. 2. 1986. № 2. С. 7–12.
11. Брежнева В. В., Минкина В. А. Информационное обслуживание: продукты и услуги, предоставляемые библиотеками и службами информации предприятий. В. В. Брежнева, В. А. Минкина; СПбГУКИ. – СПб.: Профессия, 2004. – 304 с.
12. Волошинов С. А. Алгоритмічна підготовка судноводіїв в умовах інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища / С. А. Волошинов // Інформаційні технології в освіті. – 2010. – № 8. – С. 103–108.
13. Вохрышева М. Г. Формирование науки об информационной культуре // Проблемы информационной культуры: Сб. ст. – М.: Магнитогорск, 1997. – Вып. 6. Методология и организация информационно-культурологических исследований. – С. 48-63.
14. Гендина Н. И. Информационная грамотность или информационная культура: альтернатива или единство (результаты российских исследований) // Школьная библиотека. – 2005. – № 3. – С. 18-24.
15. Гершунский Б. С. Философия образования для XXI века (В поисках) практико-ориентированных образовательных концепций), Гершунский Б. С. – М. : Современник, – 1998. – 608 с.
16. Гиляревский Р. С., Маркусова В. А., Черный А. И. Научные коммуникации и проблема информационной потребности // Научно-техническая информация. Сер. 1. 1993. № 9. – С. 2.
17. Гнатышина Е. А. Теоретические аспекты управления инновационными процессами в учреждении профессионально педагогического образования : моногр. – М.: Спутник-люс, 2007. – 184 с.

18. Гречаник О. Є. Диагностика рівнів сформованості акмеологічної компетентності вчителя в системі післядипломної педагогічної освіти. Електронний ресурс: <http://zosh4.km.ua/content/view/38/59/>
19. Гречихин А. А. Информационная культура: Опыт типологического определения // Проблемы информационной культуры: Сб. ст. / Под. ред. Ю. С. Зубова, И. М. Андреевой. – М., 1994. – С. 15.
20. Гусельцева М.С. Культурно-аналитический поход к феномену информационной социализации [Текст]/ М.С. Гусельцева // Мир Психологии – Москва-Воронеж – 2010. – № 3- С. 26-34.
21. Даніл'ян В.О. Деякі проблеми та особливості розвитку інформаційного суспільства в Україні // Гуманітарний часопис: Збірник наукових праць. – Х.: ХАІ, 2005. – № 3. – С. 74-78.
22. Джинчарадзе Н.Г. Інформаційна культура особистості. – К.: Укр. Центр духов. культури: Тов. "МФА". – 1996. – 184 с.
23. Дмитриев В.И. Обеспечение безопасности плавания. Учебное пособие для вузов водного транспорта / М.: Академкнига, 2005. – 374 с
24. Дмитриев В.И., Григорян В.Л., Катенин В.А. Навигация и лоция. Учебник для вузов / Под ред. В.И. Дмитриева. – М.: ИКЦ "Академкнига", 2004. – 421 с.
25. Душков Б.А., Королев А.В., Смирнов Б.А. Основы инженерной психологии. Учебник для студентов вузов. – М.: Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2002. – 576 с. – (Gaudeamus).
26. Евтюхина Е. А. К вопросу о сущности информационного интереса // Науч. и техн. б-ки СССР. 1991. № 3. С. 18–21 и др.
27. Енциклопедія освіти / АПН України; відповід. ред. В. Г. Кремінь. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
28. Зайченко Т. П. Культура информационной деятельности: учеб. пособие. – СПб.: Астерион, 2010. – 100 с.
29. Закон України "Про інформацію". Електронний ресурс/ Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>
30. Зиновьева Н. Б. Информационная культура: современные подходы к рассмотрению объема понятия //Проблемы информационной культуры: Сб. ст. – М.; Магнитогорск, 1997. – Вып. 6. Методология и организация информационно-культурологических исследований. – С. 64-73.
31. Значенко О.П. Інформаційні вміння майбутнього педагога // Імідж сучасного педагога.- 2004.- № 4(43). – С. 49-50.
32. Інформаційна безпека сучасного суспільства : Навчальний посібник. / За загальною ред. А. І. Міночка. – К.: ВІПІ НТУУ "КПІ". 2006. – 188 с.
33. Інформаційне суспільство: Дефініції / В.М. Брижко й ін.; За ред. Р.А. Калюжного, М.Я. Швеця. – К.: Интеграл, 2002. – 220 с.
34. Коготков С. Д. Некоторые вопросы теории информационных потребностей // Научно-техническая информация. Сер. 1. 1979. № 2. С. 1–8;
35. Коготков С. Д. Формирование информационных потребностей // Научно-техническая информация. Сер. 2. 1986. № 2. С. 1–7;
36. Козлов О.А. Теоретико -методологические основы информационной подготовки курсантов военно -учебных заведений : Монография . – 3-е изд . – М.: ИИО РАО , 2010. – 326 с.
37. Коновальчук І. І. Сутність та властивості інноваційної педагогічної системи/ Нові технології навчання. Наук.-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки. – Київ-Вінниця, 2011. – Вип. 67. Частина 1. – С. 89-93.
38. Кузьмина Н. В. Понятие "педагогической системы" и критерии ее оценки / Кузьмина Н. В. // Методы систематического педагогического исследования / [под ред. Н.В. Кузьминой]. – М.: Народное образование, 2002. – С. 7– 52.
39. Кузьмина Н.В. Профессионализм деятельности преподавателя и мастера производственного обучения профтехучилища. – М.: Высшая школа, 1989. – 167 с.
40. Матвієнко О. В. Інформаційна культура як мета виховання в інформаційному суспільстві: основні характеристики і змістове наповнення // Педагогічні науки: Зб. наук. пр. – 2003. – Вип. 35. – С. 51-55.

41. Маурер А.И, Истомина О.А. Информационная перегрузка как фактор аварийности /Вестник Морского государственного университета. Вып. 4. Серия: Судовождение. – Владивосток: Мор. гос. ун-т, 2007. – С. 61-70.
42. Медведєва Є. Концептуальна модель інформаційного навчання користувачів // Бібл. вісн. – 1997. – № 2. – С. 4-7.
43. Мириманова М. С. Информационная потребность как психологическая проблема // Научно-техническая информация. Сер. 1. 1987. № 4. С. 1–4;
44. Миронова В.В. Інформаційна культура як основа загальної культури людини // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mdgu-kid.at.ua/publ/nformacijna_kultura_jak_osnova_zagalnoji_kulturi_ljudini/1-1-0-68.
45. Ніколас Девід. Оцінка інформаційних потреб: методи і технології / Д. Ніколас ; ред.: С. П. Уебб . – Київ: Британська Рада в Україні, 1996 . – 76 с.
46. Онищук В.М. Професійне становлення моряків в системі освітнього процесу / Онищук В.М. // Соціально-економічні, соціально-педагогічні та соціально-психологічні проблеми морської освіти : матеріали І Міжнар. наук.-практ. конф. (Керч, 14-16 черв. 2012 р.) / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, М-во агропром. політики і продовольства України, Держ. агентство риб. госп-ва України, Керч. держ. мор. технол. ун-т, Каф. соціол. наук і соц. роботи, Соціол. асоц. України. – Керч ; Мелітополь : Колор Принт, 2012. – С. 66-71.
47. Парафійник Н.І. Документно-інформаційні комунікації [Текст]: навч.посіб. / Н.І. Парафійник. – Х. : Нац. аерокосм. ун-т "Харк. авіац. ін-т", 2011. – Ч. II. – 52 с.
48. Партико З.В. Теорія масової інформації та комунікації : навч. посіб. / З. В. Партико. – Л.: Афіша, 2008. – 290 с.
49. Педагогика: учеб пособие /[под ред. В. А. Сластенина]. – М. : Академия, 2002. – 576 с.
50. Пивовар І.В., Пивовар Ю.І. Інформаційна культура як складова розвитку професійності майбутнього правоохоронця/Materiály X mezinárodní vědecko – praktická konference "Efektivní nástroje moderních věd – 2014". – Díl 14. Pedagogika.: Praha. – С. 84-87
51. Підласий І., Підласий А. Педагогічні інновації // Рідна школа. – 1998. – № 12. – С. 3-17.
52. Попова О.П. Особливості професійної діяльності майбутніх судноводіїв і сутність їх професійної компетентності. / О.П. Попова // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. праць / ред. кол. Т.І. Сущенко (голов. ред.) та ін. – Запоріжжя, 2011. – Вип. 17. – С. 353-359.
53. Психологический словарь. 3-е изд., доп. и перераб. / Авт.-сост. Копорулина В.Н., Смирнова М.Н., Гордеева Н.О. – Ростов н/Д: Феникс, 2004. – 640 с. (Серия "Словари").
54. Репин А.А. Психология, психогигиена и психопрофилактика труда плавсостава. – М.: "Пищевая промышленность", 1979. – 135 с.
55. Романишина О.Я. Критерии и уровни формирования информационной культуры у студентов колледжей // Матер. міжнар. конф." Модернізація освіти: пошуки, проблеми, перспективи. – Київ-Переяслав-Хмельницький. – 2006. – С. 213-216.
56. Романишина О.Я. Педагогічні умови формування інформаційної культури студентів коледжу // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія педагогіка. – 2005. – № 4. – С. 108-112
57. Романишина О.Я. Підготовка студентів коледжів до роботи в умовах нових інформаційних технологій // Науковий вісник Чернівецького університету. Серія: педагогіка та психологія.- 2003. – Вип.186. – С. 148-152.
58. Рынок информационных услуг и продуктов /И.И. Родионов, Р.С. Гиляревский, В.А. Цветкова, Г.З. Залаев. – М.: МК-Периодика, 2002. – 549 с.
59. Семеновкер Б. А. Информационная культура: от папируса до компактных оптических дисков // Библиогр. – 1994. – № 1. – С. 12.
60. Семенюк Э. П. Информатизация общества, культура личности // НТИ. Сер. 1. – 1993. – № 1. – С. 1-7.
61. Современные информационные технологии обеспечения безопасности судоходства и их комплексное использование: монография /В.Е. Леонов, В.И. Дмитриев, О.М. Безбах, А.А. Гуров, В.Б. Сыс, В.Ф. Ходаковский /под. ред. профессора В.Е. Леонова. – Херсон: ХГМА, 2014. – 324 с.

62. Сокол И. Компьютерная поддержка обучения будущих судоводителей мореходной астрономии / И.Сокол // Информационные технологии в образовании. – 2010. – № 6. – С. 178-181.
63. Сокол І. В. Формування професійної компетентності майбутніх судноводіїв у процесі вивчення фахових дисциплін [Текст] : автореферат... канд. пед. наук, спец.: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / І. В. Сокол. – Херсон : МОН, молоді та спорту Укр. Херсонський держ. ун-т, 2011. – 20 с.
64. Соколов А. В. Философия информации: профессионально-мировоззренческое пособие. СПб.: СПбГУКИ, 2010. – С. 246–277.
65. Соколов А.В. Информационный поход к документальной коммуникации. Учеб. пособие. – Л.: ЛГИК, 1988. – 85 с.
66. Соколов Аркадий Васильевич ЧТО ЕСТЬ ИНФОРМАЦИОННАЯ ПОТРЕБНОСТЬ?// Труды СПбГУКИ, 2013. №. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/chto-est-informatsionnaya-potrebnost> (дата обращения: 22.10.2015). Научная библиотека КиберЛенинка: <http://cyberleninka.ru/article/n/chto-est-informatsionnaya-potrebnost#ixzz3pHXWhZsO>
67. Солсо Р.Л. Когнитивная психология / Солсо Р.Л. [пер.с англ.] – М.: Тривола, 1996. – 600 с.
68. Спириин Л. Ф. Анализ учебно-воспитательных ситуаций и решение педагогических задач / Л. Ф. Спириин, М. А. Степинский, М. Л. Фрумкин; [под ред. В. А. Слостенина]. – Ярославль : ЯГПИ им. К. Д. Ушинского, 1974.
69. Стенько Ю.М. Психогигиена моряка. – Л.: Медицина, 1981. – 159 с.
70. Степанов В. Ю. Інформаційна культура сучасного інформаційного суспільства / В.Ю. Степанов // Вісн. харк. держ. акад. культури : зб. наук. пр. – 2009. – Вип. 27. – С. 91-97.
71. Степанов В.Ю. Інформаційне суспільство: культура особистості [Текст] / В.Ю. Степанов // Культура України – Харків, 2010. – № 30. – С. 54- 59.
72. Столяренко Л. Д. Основы психологии. – Ростов-на/Д: "Феникс", 2000. – 672 с.
73. Стрелков Ю.К. Инженерная и профессиональная психология [Текст] : учеб. пособие для студ. вузов / Ю.К. Стрелков. М. : Академия: Высш. шк., 2001. 360 с.
74. Сулятицька Т.В. Концепція інформаційного суспільства: культурологічний аспект [Текст]/ Т.В. Сулятицька // Гілея: науковий вісник – К: – 2011. – № 49. – С. 21-28.
75. Суханов А. П. Информация и прогресс / А. П. Суханов; Отв. ред. А. Л. Симанов; АН СССР, Сиб. отд-ние Новосибирск: Наука: Сиб. отд-ние, 1988. – 190 с.
76. Теплая Н.А. Информационная культура в системе профессиональной подготовки студентов технических специальностей [Текст] / Н.А. Теплая // Костромской вестник. – Кострома, 2009. – № 2. – С. 42-44.
77. Трушникова Т. Г. Системный подход в педагогике как инновационная основа формирования образовательного пространства / Т. Г. Трушникова // Человек и образование. – 2006. – № 7. – С. 71– 72.
78. Фокеев В. А. Библиографоведение. Информатика: терминологический словарь. М.: Литера, 2009. – С. 164.
79. Формирование информационной культуры личности: теоретическое обоснование и моделирование содержания учебной дисциплины / Н.И. Гендина, Н. И. Колкова, Г. А. Стародубова, Ю. В. Уленко. – М. : Межрегиональный центр библиотечного сотрудничества, 2006. – 512 с.
80. Чачко А. С. Информационная культура личности в системе представлений об интеллектуальной свободе // Информационная культура личности: вчера, сегодня, завтра: Междунар. науч. конф. – Краснодар, 1996. – С. 114-117.
81. Шерман М.І. Сучасні комп'ютерні технології як засіб формування інформаційної культури/ М.І.Шерман //Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: Збірник наукових праць. Вип. 23. Київ-Запоріжжя, 2002. . – С. 55–57.
82. Шерман М.І., Безбах О.М Структура професійної підготовки майбутніх судноводіїв у вищих морських навчальних закладах у контексті проблем формування інформаційної культури/ Наукові записки /Ред.кол.: В.В.Радул, С.П.Величко та ін. – Вивуск 141. Частина 1. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2015 (Серія: Педагогічні науки). – С. 15-19
83. Шерман М.І., Безбах О.М. Інформаційна культура майбутніх інженерів-судноводіїв як психолого-педагогічний феномен/ Актуальні проблеми державного управління, педагогіки

- та психології / Збірник наукових праць Херсонського національного технічного університету. – Вип.1 (10). – Херсон, 2014. – С. 190-193.
84. Шерман М.І., Безбах О.М. Професійна ідентичність як чинник формування інформаційної культури майбутніх судноводіїв / Науковий журнал "Молодий вчений": № 12 (15) грудень, 2014. – Частина II.- Херсон: Видавничий дім "Гельветика", 2014. – С. 199-203.
85. Шерман М.І., Степаненко Н.В. Визначення структури інформаційної культури майбутніх судноводіїв/ Матеріали I Міжнародної науково-практичної е-конференції "Мультидисциплінарні академічні дослідження і глобальні інновації: гуманітарні та соціальні науки" (MARGIHSS 2015) (Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ, 10- 11 вересня 2015). – Київ, КНЛУ, 2015. – С. 44-47.
86. Яценко И. В. Информационная культура личности курсанта: [Электронный ресурс]. / И. В. Яценко // Идеологические аспекты военной безопасности– 2012. – № 1. – С. 60-63. – Режим доступа: <http://www.mod.mil.by/iavb/2012n1/14.pdf>.

Стаття надійшла до редакції 26.01.16

Mikhailo Sherman¹, Oleg Bezbah²

¹**Kherson State University, Kherson, Ukraine**

²**Kherson State Marine Academy, Kherson, Ukraine**

ANALYSIS DEFINITIONS OF BASIC RESEARCH INFORMATION CULTURE OF FUTURE navigators

Based on analysis of data sources, professionally-oriented products with cultural and activity approaches clarified the definition of basic research - "information activities", "information behavior", "information need", "world news". It was found that the information needs of the individual are in fact in the information needs of human activities in order to eliminate the mismatch between the current and the normal state of the information sphere of the subject in the information society. It has been established that the information requirements have pronounced social and informational nature, are divided into sensory, social and professional structure of information requirements established communication, cognitive, mnemonic, aesthetic, regulatory, professional components, and they are the driving forces of human information. In theory reasonable and entered in a scientific appeal definition "informative activity of future navigators", under that we understand totality of the actions, sent to satisfaction of their informative requirements in social, cognitive and practical spheres of professional and personality activity the aim of that is providing of steady professional development and personality adaptation of future navigators in the conditions of global informative society. It is certain that her structure is formed by informatively-legal, research and information, informatively-communicative, informatively-administrative, informatively-documentary, informatively-operator constituents. The analysis of maintenance of terms is executed "informative literacy", "informative form", "informative competence", "informative culture" and lined up their hierarchy as sequence of the stages of forming of informative culture of future navigators.

Keywords: information culture, future navigators, information activities, information behavior, information need.

Шерман М. И.¹, Безбах О. М.²

¹**Херсонский государственный университет, Херсон, Украина**

²**Херсонская государственная морская академия, Херсон, Украина**

АНАЛИЗ БАЗОВЫХ ДЕФИНИЦИЙ ИССЛЕДОВАНИЯ ИНФОРМАЦИОННОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ СУДОВОДИТЕЛЕЙ

На основании анализа сведений профессионально-ориентированных источников с позиций культурологического и деятельностного подходов уточнены базовые определения исследования – "информационная деятельность", "информационная поведение", "информационная потребность", "информационное мировоззрение". Выяснено, что

информационные потребности личности фактически являются потребностями в информационной деятельности человека с целью устранения рассогласования между имеющимся и нормальным состоянием информационной сферы субъекта в условиях информационного общества.

Установлено, что информационные потребности имеют выраженный социально-информационный характер, подразделяются на сенсорные, социальные и профессиональные, структура информационных потребностей образована коммуникационной, познавательной, мнемической, эстетической, регулятивной, профессиональной составляющими, и именно они являются движущими силами информационной деятельности человека.

Теоретически обоснована и введена в научное обращение дефиниция "информационная деятельность будущих судоводителей", под которой мы понимаем совокупность действий, направленных на удовлетворение их информационных потребностей в социальной, познавательной и практико-преобразующей сферах профессиональной и личностной деятельности, целью которой является обеспечение устойчивого профессионального развития и личностной адаптации будущих судоводителей в условиях глобального информационного общества.

Определено, что ее структуру образуют информационно-правовая, информационно-аналитическая, информационно-коммуникативная, информационно-управленческая, информационно-документальная, информационно-операторская составляющие. Выполнен анализ содержания терминов "информационная грамотность", "информационная образованность", "информационная компетентность", "информационная культура" и выстроена их иерархия как последовательность этапов формирования информационной культуры будущих судоводителей.

Ключевые слова: информационная культура, будущие судоводители, информационная деятельность, информационная поведение, информационная потребность.